

УДК 327(327.82):504.75.06

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Волошенко І. О.

Асистент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор Дорошко М. С.

Анотація. *В статті проаналізовано місце екологічної проблематики у зовнішньо-політичній діяльності п'яти центрально-азійських республік. Визначено та охарактеризовано основні екологічні загрози регіону: забруднення води, повітря та зміна біорізноманіття. Досліджено конкретні дипломатичні та зовнішньо-політичні зусилля держав для їх подолання.*

Особливу увагу приділено проблемі зникнення Аральського моря та діяльності Міжнародного фонду порятунку Аралу. Визначено особливу роль позарегіональних структур та організацій у вирішенні екологічних проблем в Центральній Азії. Проаналізовано співпрацю держав регіону з організаціями системи ООН у сфері екології.

Ключові слова: *Центральна Азія, екологічні загрози, Міжнародний фонд порятунку Аралу, ООН.*

Постановка проблеми. Екологічні проблеми, такі як забруднення води, повітря і ґрунтів, зміна біорізноманіття тощо, значно впливають на безпеку держав Центральної Азії (ЦА). Найбільше екологічне лихо регіону - висихання Аральського моря, впливає на всю світову екологічну систему. Оскільки екологічні проблеми країн ЦА дуже подібні, і пов'язані, в першу чергу, з тим, що за радянської доби республіки представляли собою єдиний комплекс промислового і сільськогосподарського виробництва сировинної спрямованості, їх вирішення неможливе без спільних зовнішньо-політичних зусиль усіх п'яти центрально-азійських республік.

Мета статті – Охарактеризувати головні екологічні проблеми у ЦА та проаналізувати зовнішньо-політичну діяльність центрально-азійських республік щодо їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджуючи дану проблему, автор спиралася на роботи У. Бека [2], Б. Бьюзана [4], К. Боришполець і А. Бабаджанова [12], Е. Кірка [3], А. Качинського [1] та інших. В ході роботи використовувалися дані інтернет-джерел, аналітичні праці спеціалізованих дослідницьких організацій з екологічної проблематики.

Основні результати дослідження. Екологічну безпеку ми розглядаємо як компонент національної безпеки, що забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього середовища [1]. Практична реалізація екологічної сфери державної політичної діяльності сьогодні практично в усіх країнах розглядається не тільки як найважливіша умова підтримання необхідної якості оточуючого середовища життя, екологічної рівноваги у природі і раціонального використання її ресурсів, але й як самостійна сфера суспільних відносин, пов'язаних з реалізацією національних і глобальних цілей, соціально-економічного розвитку сучасного суспільства [1].

На думку німецького соціолога У. Бека, помилково було б перебільшувати відносну самостійність екологічних криз і зводити їх до одномірного знаменника глобального суспільства [2, с. 75-80]. Подібну думку можна знайти і у працях відомого фахівця з питань безпеки Е. Кірка [3], який вважає, що багато конфліктів, що розглядалися як ідеологічні, релігійні або етнічні, пов'язані з проблемами зростання населення і соціально-економічним напруженням через нестачу орної землі, води тощо.

Отже безпека навколишнього середовища (environmental security) охоплює широкий спектр проблем: руйнування екосистем, енергетичні проблеми, проблеми народонаселення, проблеми забезпечення продовольством, економічні проблеми, соціальні конфлікти [4, с. 74-75].

Усі загрози екологічній безпеці Б. Бьюзан поділяє на три групи:

1. Загрози людській цивілізації, які виходять від природного середовища і не пов'язані з людською діяльністю (землетруси, вулканічні виверження, падіння великих метеоритів, настання нового «льодовикового періоду»).

2. Загрози природним системам, внаслідок діяльності людини, які сприймаються як екзистенційні загрози цивілізації (парниковий ефект, різноманітні промислові викиди, надексплуатація природних ресурсів, що порушує баланс екосистем, а також економічну базу і соціальну структуру держав).

3. Загрози природним системам, внаслідок діяльності людини, які не сприймаються як екзистенційні загрози цивілізації (виснаження різних мінеральних ресурсів, яким може бути знайдена заміна завдяки технічному прогресу, тощо) [4, с. 79-80].

Щодо першої групи, то гострими екологічними проблемами в ЦА залишаються проблеми, пов'язані зі зміною клімату та озонного шару. Державам регіону загрожують серйозні стихійні природні лиха, зумовлені їх географічним положенням, кліматичними особливостями та специфікою будови материкової платформи. У першу чергу мова йде про тривалі засухи, а також повені та землетруси.

Міжнародно-політичні зусилля центральноазійських держав щодо вирішення глобальних екологічних проблем зосереджуються головним чином навколо діяльності ООН у даній сфері. Держави регіону беруть участь в усіх без виключення міжнародних конференціях щодо захисту навколишнього середовища і приєдналися практично до усіх природоохоронних конвенцій ООН, що в глобальному зрізі є гарантом збереження навколишнього середовища і попередження екологічних катастроф. У їх числі: Рамкова конвенція про зміну клімату, Конвенція про біорізноманіття, Віденська конвенція і Монреальський протокол про збереження озонного шару, Конвенція по боротьбі з опустелюванням, Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням, Орхуська конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля.

В основі концепцій і стратегій держав регіону в екологічній політиці лежить загальна Концепція сталого розвитку, яка знайшла відображення у підсумкових документах Конференцій ООН у Ріо-де-Жанейро і Йоганнесбурзі.

Окрему концепцію екологічної безпеки на 2004-2015 рр. має Республіка Казахстан, відповідно до якої було розроблено Програму «Охорона навколишнього середовища Республіки Казахстан на 2008-2010 роки», в якій проведено аналіз існуючої екологічної ситуації Казахстану та розроблено заходи її поліпшення у відповідності з основними пріоритетами переходу країни до сталого розвитку [5]. Подібну програму дій з охорони навколишнього середовища на 2013-2017 рр. має Узбекистан [6]. У 2007 р. затверджено Концепцію екологічної безпеки Киргизької Республіки, що визначає на найближчу пер-

спективу (до 2020 року) основні напрями державної політики в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку [7]. В Таджикистані діє Державна Програма з реалізації концепції прогнозного розвитку законодавства Республіки в аграрній галузі і сфері захисту навколишнього середовища на 2012-2015 рр. [8]. Основні принципи екологічної політики Туркменістану викладені у «Концепції зовнішньополітичного курсу Туркменістану на 2013-2017 роки» [9].

Не применшуючи ролі інших, проблеми другої групи екологічних проблем, наведених вище, становлять для ЦА найбільшу небезпеку. Конфлікт між діяльністю людини і можливостями природи, ведення господарської діяльності без урахування наслідків для екології, історичне минуле і необдумані рішення центрального керівництва (зміна русла річок часів Радянського Союзу, будівництво дамб, випробування зброї, будівництво космічного полігону) мають своїми наслідками складну екологічну ситуацію в ЦА державах. Так, наприклад, площа лісів у ЦА з середини минулого сторіччя скоротилася в 4-5 разів [10].

Екстенсивна сільськогосподарська діяльність в країнах ЦА потребує освоєння нових земель, що позначається на меліоративних властивостях ґрунтів, погіршується їх родючість, відбувається засолення, підтоплення і заболочування земель. Родючий шар знищує вітрова та воднева ерозія. Все це є головною причиною розвитку процесів опустелювання. Так, площа деградованих земель в Казахстані становить 179 900 000 га або 66% території, а в Туркменістані та Узбекистані – до 80%. [11].

Щодо проблеми води, то вона існувала в ЦА завжди і в історії регіону постійно була викликом розвитку. В цілому ЦА і особливо Узбекистан, Туркменістан і багато районів Казахстану, вже тривалий час існують в умовах водної кризи, яка носить системний характер [12]. Особливість сучасної ситуації полягає в прискореному виснаженні всіх видів природних джерел води – як наземних, так і підземних. За період з 1960 по 2000 рр. обсяги загального водозбору вирости майже в два рази. З цього обсягу річкового стоку на землеробство припадає більше 90%, забезпечуючи близько $\frac{1}{3}$ ВВП всіх центрально-азійських держав [13]. При цьому втрати зрошувального землеробства складають від чверті до половини обсягів води. Надмірні втрати у водокористування викликані здебільшого архаїчною системою землеробства, коли витрата води на одиницю продукції в три, а іноді і в десять разів перевершує світові показники [14]. Однак, модернізація центрально-азійського сільського господарства вимагає колосальних внутрішніх засобів та зовнішніх інвестицій.

Нераціональне водокористування головними річками регіону Амудар'ї і Сирдар'ї призвело до висихання Аральського моря, площа якого за останні 40 років скоротилася практично вдвічі. Зникнення Аральського моря за масштабами і наслідками можна порівняти до найбільших світових екологічних катастроф.

Країни басейну Аральського моря самостійно домовилися про збереження умов водорозподілу, які існували в радянський період, і це дало змогу уникнути багатьох конфліктів після отримання ними незалежності. У жовтні 1991 р. міністри водного господарства п'яти країн домовилися залишити в силі процедури, правила і обмеження, що діяли при радянській системі до тих пір, поки будуть створені нові регіональні структури.

У 1992 р. Президент Республіки Казахстан Н. Назарбаєв звернувся до глав держав центрально-азійських країн об'єднати зусилля щодо пом'якшення негативного впливу висихання Аралу на природне середовище та населення регіону. У лютому 1992 р. водогос-

подарські органи держав ЦА підписали Угоду між Республікою Казахстан, Киргизькою Республікою, Республікою Таджикистан, Туркменістаном і Республікою Узбекистан про співробітництво у сфері спільного управління використанням і охороною водних ресурсів міждержавних джерел. Сторони зобов'язались забезпечити суворе дотримання узгодженого порядку і встановлених правил використання водних ресурсів, спільно проводити роботи для вирішення екологічних проблем, пов'язаних з висиханням Аральського моря, а також встановлювати обсяги санітарного попуску на кожен конкретний рік, виходячи з водності джерел. Для об'єднання зусиль водогосподарських органів країн басейну Аральського моря в управлінні водними ресурсами була створена Міждержавна координаційна водогосподарська комісія (МКВК) та її виконавчі органи.

Створення подібного органу спільного управління водними ресурсами, в першу чергу, пов'язане було з неможливістю виходу країн з радянської водогосподарчої системи. Відсутність системних змін у веденні сільського господарства, а особливо вирощування бавовни, що залишилась найважливішою експортною культурою з регіону, а також відсутність досвіду та фінансування у вирішенні екологічних проблем, продовжили посилювати Аральську кризу.

4 січня 1993 р. в м. Ташкенті відбулася зустріч президентів Республіки Узбекистан, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Республіки Таджикистан та Туркменістану, за підсумками якої було прийнято рішення про створення Міжнародного фонду порятунку Аралу (МФПА). Основним завданням Фонду на той період стало доведення до відома міжнародної громадськості інформації про катастрофічне становище Аральського моря і організація фінансування Програми басейну Аральського моря за рахунок коштів держав ЦА та міжнародних організацій. Основними напрямками діяльності Фонду стали: фінансування і кредитування спільних міждержавних екологічних та науково-практичних програм і проектів, спрямованих на порятунок Аральського моря та оздоровлення екологічної обстановки в районах, що зазнали впливу Аральської катастрофи, а також вирішення загальних соціально-екологічних проблем регіону; фінансування спільних фундаментальних і прикладних досліджень, науково-технічних розробок за відновлення екологічної рівноваги, раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища; створення та забезпечення функціонування міждержавної екологічної системи моніторингу, баз даних та інших систем про стан навколишнього природного середовища Аральського басейну; мобілізація коштів на проведення спільних заходів з охорони повітряного басейну, водних і земельних ресурсів, рослинного і тваринного світу; фінансування спільних науково-технічних проектів та розробок з управління транскордонними внутрішніми водами; участь у реалізації міжнародних програм і проектів з порятунку Аралу і екологічного оздоровлення Аральського басейну [15].

Трибуна Генеральної Асамблеї ООН стала місцем, де центрально-азійські лідери, в першу чергу Н. Назарбаєв та І. Карімов, зверталися до світової спільноти, щоб привернути увагу до Аральської проблеми, наголошуючи на її тісному взаємозв'язку з питаннями регіональної та глобальної безпеки. На 48-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 28 вересня 1993 р. і на її 50-й сесії 24 жовтня 1995 р. представники країн Центральноазійського регіону наголошували на тому, що без підтримки і допомоги міжнародних фінансових структур і розвинених країн, без організуючої ролі ООН вирішити цю проблему неможливо. За ініціативи президента Таджикистану Е. Рахмона, у грудні 2008р. на 63-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН Міжнародному Фонду порятунку Аралу надано статус спостерігача.

З метою сприяння міжнародному співробітництву в галузі екологічної безпеки, на Саміті тисячоліття ООН в Нью-Йорку 8 вересня 2000 р. Президентом Республіки Узбекистан

І. Карімовим було запропоновано створити Раду з проблем Аралу і Приаралля під егідою Програми ООН з навколишнього середовища.

За даними проведеного ПРООН та МФПА огляду донорської допомоги в басейні Аральського моря за період 1995-2012 рр. загальний обсяг міжнародного донорського сприяння склав на весь регіон Приаралля близько 1145 млн. дол. США. Загальний внесок країн-членів МФПА в реалізацію проектів на 2003-2010 рр. склав більше 2 млрд. доларів. В даний час йде реалізація третьої програми, розробленої на період 2011-2015 рр. Виконкомом МФПА у співпраці з організаціями системи ООН, Світовим банком, Азіатським банком розвитку, Європейським союзом, урядами ряду країн-донорів. На реалізацію більше 300 проектів, включених в програму, передбачається понад 8,5 млрд. доларів [16]. Найактивніше Фонд співпрацює з організаціями системи ООН (ПРООН, ВООЗ, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Регіональний Центр ООН по превентивній дипломатії для ЦА, ЮНЕП, ЄЕК ООН) та іншими міжнародними організаціями (Регіональний екологічний центр ЦА) та фінансовими інститутами, іноземними урядовими та неурядовими організаціями (Німецьке товариство міжнародного співробітництва, Швейцарське Агентство з розвитку та співробітництва, Світовий Банк, Азіатський банк розвитку, Фонд Конрада Аденауера) [16].

Головним результатом візиту Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна в Приаралля в 2010 р. стало рішення запустити Спільну Програму ООН «Забезпечення життєдіяльності населення, постраждалого внаслідок кризи Аральського моря» (2012-2015 рр.), покликану об'єднати зусилля ПРООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, ЮНФПА і Добровольців ООН в Приараллі.

Незважаючи на зусилля узбецької влади, південна частина Аралу практично втрачена, спасіння ж казахстанської частини Аральського моря відбулося внаслідок введення в дію у 2005 р. Кокаральської дамби: порятунок «Малого Аралу» здійснюється в рамках унікального великомасштабного проекту «Регулювання русла річки Сирдар'ї та збереження північної частини Аральського моря». Вартість даного проекту – 85,79 млн. дол. з яких 64,5 млн. становить позика Світового банку, а 21,29 млн. виділив уряд Казахстану [17].

З одного боку, сумарний позитивний ефект зусиль міжнародних організацій очевидний [18]. Однак ще на Всесвітньому саміті ООН в Йоганнесбурзі 3 вересня 2002 р. Президент Республіки Казахстан Н. Назарбаєв відзначив, що світова спільнота, незважаючи на виявлену увагу до цієї екологічної проблеми планетарного масштабу, все ж не надала тієї допомоги, яка допомогла б у її вирішенні.

При всій своїй драматичності Аральська криза не вичерпує всіх проблем у сфері екології у ЦА. Брак води для господарських та побутових потреб стає все більш істотним у всіх країнах регіону. Іншими словами, води в ЦА буде катастрофічно не вистачати, і конкуренція споживачів розгорнеться не тільки на міждержавному, але і внутрішньодержавному рівні [12]. В основних аграрних районах ЦА щільність населення становить до 140-160 чоловік на квадратний кілометр. Найбільші ареали перенаселеності склалися у Ферганській долині. У Каспійському морі і районах, прилеглих до нього, екологічна ситуація загострюється через розвідку нафти на шельфі, розробку газових родовищ. Вже сьогодні рівень забруднення Каспійського моря перевищує встановлені нормативи в 11 разів. З моменту видобутку вуглеводнів на шельфі не тільки посилюється рівень його забруднення, але і значно зростає ймовірність незворотної деградації біосистеми Каспію. Особливу тривогу викликає промисел на сірчаних газових родовищах Східного Туркменістану [19].

Щодо екологічних проблем Каспію, то 4 листопада 2003 р. у Тегерані була підписана Рамкова конвенція з захисту морського середовища Каспійського моря (Тегеранська кон-

венція). Після ратифікації Туркменістаном, Азербайджанською Республікою, Ісламською Республікою Іран, Республікою Казахстан та Російською Федерацією, 12 серпня 2006 р. Конвенція набула чинності. У забезпеченні екологічної безпеки та для цілей сталого розвитку прибережних країн, значення конвенції важко переоцінити. Її основними цілями є захист морського середовища від усіх джерел забруднення, а також охорона, збереження, відновлення, стійке і раціональне використання біологічних ресурсів Каспію. Каспійська екологічна програма (КЕП), реалізована за підтримки ПРООН, ГЕФ, ЮНЕП, Світового банку, TACIS, спрямована на запобігання негативних для навколишнього середовища процесів у зоні Каспійського моря, створення тут умов для сталого розвитку. У рамках КЕП у всіх Прикаспійських країнах були засновані каспійські регіональні тематичні центри (КРТЦ).

Іншими забруднювачами територій держав регіону стали радіоактивні і хімічні речовини. Так значні території Казахстану виявилися радіоактивно забрудненими в результаті діяльності Семипалатинського полігону. Величезні зони відчуження є і навколо головного космодрому колишнього СРСР – Байконуру.

Екологічні проблеми країн регіону неможливо ефективно вирішити, поки не налагоджений обмін і систематизація екологічної інформації. Обговорення актуальних питань, пов'язаних з проблемами збору, обробки та розповсюдження екологічної інформації в регіоні – одне з напрямків регіонального проекту «Підвищення обізнаності щодо найбільш проблемних екологічних питань в Центральній Азії». Проект реалізується Регіональним екологічним центром Центральної Азії за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Іншим напрямом співпраці у сфері екології центрально-азійських країн став азійсько-тихоокеанський вектор. Так в Астані з 27 вересня по 2 жовтня 2010 р. відбулась VI Конференція міністрів з охорони навколишнього середовища та розвитку країн АТР ООН-ЕСКАТО (MCED-6), де важливу увагу було зосереджено на пов'язування екологічної та економічної політики та розгляді захисту навколишнього середовища як джерела нових можливостей для підприємницької діяльності. Міністрами була прийнята Астанинська декларація, в якій визначено основні напрямки охорони навколишнього середовища та розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону на наступні 5 років. Крім того, був розроблений і прийнятий Регіональний план здійснення з метою сталого розвитку в Азійсько-Тихоокеанському регіоні на 2011-2015 рр., де вказані напрямки діяльності з урахуванням різноманітних потреб у розвитку і можливостей країн і роль ключових сторін з метою підвищення потенціалу країн у досягненні цілей розвитку тисячоліття в контексті сталого розвитку [20].

Висновки. Ситуація у сфері екології в регіоні ЦА продовжує залишатися напруженою. Серйозні екологічні проблеми є транскордонними, соціально та економічно обумовленими й пов'язаними не лише з антропогенним фактором, а й з особливістю географії ЦА. Екологічні проблеми значно впливають на соціально-економічний розвиток країн і, відповідно, на всю систему регіональної безпеки ЦА. Щодо вирішення екологічних проблем, то найактивніше центрально-азійські держави використовують співпрацю з ООН та її структурами. Однак незважаючи на інтенсивну міжнародну співпрацю, зовнішньополітичні зусилля є вторинними щодо внутрішньої політики кожної з держав. Найбільшу увагу екологічному напрямку зовнішньої політики надають Казахстан і Узбекистан, в першу чергу, у зв'язку з Аральською проблемою. Можна говорити і про пряму залежність ефективності такої політики від економічного становища у кожній з країн.

Список використаної літератури

1. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2001. – 312 с.
2. Бек У. Что такое глобализация? / У. Бек. – пер. с нем. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
3. Кирк Э. Позеленение безопасности : экологические аспекты национальной, международной и глобальной безопасности после холодной войны / Эш Кирк // Оборонная политика. Политика обеспечения мира и безопасности : материалы к курсу. – К. : МИ-ГИРБ, 1992. – С. 108-119.
4. Buzan B. Security: A New Framework for Analysis / B. Buzan , O. Waever, J. de Wilde. – Boulder & London: Lynne Rienner, 1998. – 239 p.
5. Концепция экологической безопасности РК на 2004-2015г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1045395.
6. Програма дійствий по охороне окружающей среды Республики Узбекистан на 2013-2017 годы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lex.uz/pages/GetAct.aspx?lact_id=2174871.
7. Концепция экологической безопасности Кыргызской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/4683>.
8. Государственная программа по реализации концепции прогнозируемого развития законодательства Республики Таджикистан в аграрной отрасли и сфере защиты окружающей среды на 2012-2015 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mmk.tj/ru/Government-programs/programs/agrarian>.
9. Новые рубежи сотрудничества во имя мира и развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=3086>.
10. Ибатуллин С. Укрепление международного сотрудничества на трансграничных водах Центральной Азии [Електронний ресурс] / С. Ибатуллин // Навстречу 6-му Всемирному Водному Форуму – совместные действия в направлении водной безопасности – материалы конференции. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sawater-info.net/6wwf/conference_tashkent2011/files/ibatullin_paper_r.pdf.
11. Основные вызовы экологической безопасности и устойчивому развитию в регионах ОБСЕ : деградация земель, загрязнение почвы и управление водными ресурсами (материалы экономического форума ОБСЕ) [Електронний ресурс] / Ю. Шадиметов // Вена. – 2007. – Режим доступу: <http://www.osce.org/cio/101297>.
12. Боришполец К. Водные ресурсы Центральной Азии в контексте регионального сотрудничества / К. Боришполец, А. Бабаджанов. – М. : МГИМО-Университет, 2007. – 23 с.
13. Мироненков А. П. Дорожная карта создания механизма взаимодействия государств-членов ЕврАзЭС в водно-энергетическом регулировании в Центральной Азии [Електронний ресурс] / А. П. Мироненков, Т. Т. Сарсембеков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.analitika.org/index.php/vodno-energeticheskie-voprosy/8800-2007040101430997>.
14. Васильева В. Жажда в Центральной Азии грозит не только российской безопасности, но и казне [Електронний ресурс] / В. Васильева // Режим доступу: <http://www.fergananews.com/articles/1829>.
15. О Международном фонде спасения Арала [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec-ivas.org/about.php>
16. Аральское море: вчера, сегодня, завтра [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec-ivas.org/publication.php>.

17. Ради спасения Арала [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.dw.com>.
18. Медведев А. История проблемы использования трансграничных водных ресурсов ЦА и роль нерегиональных партнеров в их разрешении [Электронный ресурс] / А. Медведев // Режим доступа: <http://ia-centr.ru/expert/8982>.
19. Седой Хазар – море дружбы и сотрудничества [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=6192>.
20. Региональный план осуществления в целях устойчивого развития в Азиатско-Тихоокеанском регионе на 2011-2015 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.unecsc.org/fileadmin/DAM/env/efe/Astana/.../Item2_ESCAP_r.pdf.

ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN FOREIGN POLICY OF POST-SOVIET STATES OF CENTRAL ASIA

Voloshenko I. O.

Assistant Professor of the Department of Regional Studies of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Scientific director: Doctor of History, Professor Doroshko M. S.

Abstract. *The article analyzes the place of environmental issues in foreign policies of five Central Asian republics. Defined and described the main environmental threats to the region: water pollution, air and biodiversity change. Studied specific diplomatic and political efforts to overcome them.*

Particular attention is paid to the problem of the disappearance of the Aral Sea and function the International Fund for Saving the Aral Sea. Defined the special role of extra-regional structures and organizations in solving environmental problems in Central Asia. Analyzed the cooperation of the states of the region with the organizations of the UN system in the field of ecology.

Key words: *Central Asia, environmental threats, the International Fund for Saving the Aral Sea, the United Nations Organization.*

Referances

1. Kachynsky A. B. Ekologichna bezpeka Ukrainy: systemnyi analiz perspektiv pokraschennja / A. B. Kachynsky.– K. : NISD, 2001. – 312 p.
2. Beck U. Chto takoe globalizatsija? / U. Beck – per. s nem. – M. : Progress-Traditsija, 2001. – 304 p.
3. Kirk E. Pozelenenye bezopasnosti: ekologicheskiye aspekty natsyonalnoy, mezhdunarodnoy i hlobalnoy bezopasnosti posle cholidnoy voyny / E. Kirk // Oboronnyaya politika. Politika obespecheniya mira i bezopasnosti: materialy k kursu. – K. : MIGIRB, 1992. – P. 108-119.
4. Buzan B. Security: A New Framework for Analysis / B. Buzan, J. Waeber, J. de Wilde. – Boulder & London: Lynne Rienner, 1998. – 239 p.
5. Konzeptsija ekologicheskoy bezopasnosti RK na 2004-2015 g. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1045395.
6. Programa dejstviy po ochrane okruzhayushey sredy Respubliki Uzbekistan na 2013-2017 gody. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://lex.uz/pages/GetAct.aspx?lact_id=2174871.
7. Konzeptsija ekologicheskoy bezopasnosti Kyrgyzskoy Respubliki. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/4683>.
8. Gosudarstvennaya programma po realizatsii konceptsii prognozirovannogo razvitiya zakonodatelstva respubliky Tadjikistan v agrarnoy otrasli i sfere zashchity okruzhayushey sredy na 2012-2015 gody. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mmk.tj/ru/Government-programs/programs/agrarian>.
9. Novye rubezhy sotrudnichestva vo imja mira i razvitiya. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=3086>
10. Ibatullin S. Ukrepleniye mezhdunarodnogo sotrudnichestva na transgranichnykh vodakh Tsentralnoy Azii [Elektronnyi resurs] / S. Ibatullin //Navstrechu 6-omu Vsemirnomu Vodnomu Forumu – sovmesnye dejstviya v napravlenii vodnoy bezopasnosti – materialy konferenzii. – 2011. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.cawater-info.net/6wwf/conference_tashkent2011/files/ibatullin_paper_r.pdf.

11. Osnovnye vyzovy ekologicheskoy bezopasnosti i ustoychivomy razvitiyu v regionach OBSE: degradatsiya zemel, zagryazneniye pochvy i upravleniye vodnymi resursami (materialy ekonomicheskogo foruma OBSE) [Elektronnyi resurs] / Yu. Scadimetov. // Vena. – 2007. – Rezhym dostupu: <http://www.osce.org/cio/101297>.
12. Borischpolets K. Vodnye resursy Tsentralnoy Azii v kontekste regionalnogo sotrudnichestva / K. Borischpolets, A. Babadzhanov. – M. : MGIMO-Universitet, 2007. – 23 p.
13. Mironenkov A. P. Dorozhnaya karta sozdaniya mehanizma vzaimodejstviya gosudarstv-chlenov EvrAzes v vodno-energeticheskom regulirovanii v Tsentralnoy Azii [Elektronnyi resurs] / A. P. Mironenkov, T. T. Sarsembekov. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.analitika.org/index.php/vodno-energeticheskie-voprosy/8800-2007040101430997>.
14. Vasiljeva V. Zhazhda v Tsentralnoy Azii grozit ne tolko rosijskoj bezopasnosti, no i kazne [Elektronnyi resurs] / V. Vasiljeva // Rezhym dostupu: <http://www.fergananews.com/articles/1829>.
15. O Mezhdunarodnom fonde spaseniya Arala. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ec-ivas.org/about.php>.
16. Aralskoje more : vchera, segodnja, zavtra. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ec-ivas.org/publication.php>.
17. Radi spaseniya Arala. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.dw.com>.
18. Medvedev A. Istorija problemy ispolzovaniya transgranichnih vodnyh resursov Tsentralnoy Azii i rol neregionalnyh partnerov v ich razreschenii. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ia-centr.ru/expert/8982>.
19. Sedoy Hazar – more druzhby i sotrudnichestva. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=6192>
20. Reginalnyy plan osuschchestvleniya v tseljah ustoychivogo razvitiya v Aziatsko-Tihookeanskom regione na 2011-2015 gody. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.unec.org/fileadmin/DAM/env/efe/Astana/.../Item2_ESCAP_r.pdf.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ ПОСТСОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Волошенко И. А.

Ассистент кафедры страноведения Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: доктор исторических наук, профессор Дорошко Н.С.

Аннотация. *В статье проанализировано место экологической проблематики во внешне-неполитической деятельности пяти центрально-азиатских республик. Определены и охарактеризованы основные экологические угрозы региона: загрязнение воды, воздуха и изменение биоразнообразия. Исследованы конкретные дипломатические и внешнеполитические усилия государств для их преодоления.*

Особое внимание уделено проблеме исчезновения Аральского моря и деятельности Международного фонда спасения Арала. Определена особая роль внерегиональных структур и организаций в решении экологических проблем в Центральной Азии. Проанализированы сотрудничество государств региона с организациями системы ООН в сфере экологии.

Ключевые слова: *Центральная Азия, экологические угрозы, Международный фонд спасения Арала, ООН.*